

Fuglebeskyttelse

Stor Tornskade – en SPEC 3-art, der med sine 4-6 ynglepar står på den danske rødliste som EN, dvs. 'Moderat truet'. Den figurerer også på den europæiske rødliste som VU – det vil sige sårbar – og altså en af de arter, vi skal vise bevågenhed i forvaltningssammenhæng. Foto: Albert Steen-Hansen.

Ny BirdLife-publikation udvider fokus for forvaltning af beskyttelseskrevende fuglearter i Danmark

BirdLife International (BLI) udgav i maj 2017 en ny netpublikation, *European birds of conservation concern: populations, trends and national responsibilities*. Publikationen understreger med sin nye måde at sammenstille allerede kendte data det faktum, at fugle ikke kender grænser, og at der hviler et ansvar på skuldrene af alle europæiske lande – her målt fra Grønland til Kaukasus og fra De Kanariske Øer til Svalbard – for at sikre beskyttelse af de mere sårbare arter.

Hvad der for en dansker måske springer mest i øjnene er, at de for os relativt almindelige arter som Ederfugl, Toppet Skallesluger, Blishøne, Strandskade, Vibe, Sølvmåge og Engpiber faktisk tilhører nogle af de mere truede arter på europæisk plan. Ja, Ederfuglen, Strandskaden, Viben og Engpiberen figurerer sågar på IUCN's rødliste over arter, der er truede på verdensplan. Og om Sølvmågen står der det tankevækkende, at endskønt Danmark kun råder over 0,4 % af det samlede europæiske landareal, så huser vi 9 % af den samlede europæiske bestand af Sølvmåger, som er i generel tilbagegang i de øvrige lande – med Danmark som en af få undtagelser.

541 arters beskyttelsesbehov er vurderet systematisk
Beskyttelsesbehovene er blevet vurderet systematisk for alle de 541 fuglearter, der yngler i Europa, og de enkelte arter er klassificeret efter BLI's såkaldte SPEC-system (Species of European Conservation Concern). Det hviler på IUCN's velkendte rødlistekriterier, hvor RE (Regionally Extinct – forsvundet) er den mest truede kategori, CR (Critically Endangered – kritisk truet) den næstmest, hvorefter følger EN (Endangered – moderat truet), VU (Vulnerable – sårbar) og NT (Near Threatened – næsten truet).

IUCN har selv udgivet en rødliste for det globale niveau samt opstillet kriterier for, hvorledes rødlistekriterierne kan anvendes på regionalt niveau, og på denne baggrund udarbejdede BLI i 2015 rødlister for både EU-27 (dvs. de 27 medlemslande af EU) og for Europa som helhed.

Den nye publikation bygger på verdens- og Europa-rødlisten, og tillægger ikke EU-27-listen betydning. Rødlistekriterierne er suppleret med et par yderligere kriterier, baseret på udviklingstendenserne i bestandene. Disse kriterier bidrager til, at også 'boblere' i

form af fuglearter, der kandiderer til at komme ind på de egentlige rødlistor, bliver kortlagt. Således opgøres det, om populationerne af de enkelte arter er 'Declining' (defineret som at bestanden er gået > 20 % tilbage siden 1970'erne og har fortsat tilbagegangen siden 2001), 'Depleted' (defineret på samme vis, men hvor bestanden har stabiliseret sig siden 2001) eller 'Rare' (defineret som at den samlede, europæiske population udgør < 10 000 ynglepar / < 40 000 overvintrende individer, og ikke udgør en marginal del af en større, ikke-europæisk population).

Arterne er på denne baggrund inddelt i SPEC 1, 2 og 3, hvor SPEC 1 omfatter alle europæiske arter, der er klassificeret med CR, EN, VU eller NT på IUCN's verdensrødliste. SPEC 2 omfatter arter, hvis globale population er koncentreret i Europa, og som er klassificeret som RE, CR, EN, VU, NT, 'Declining', 'Depleted' eller 'Rare' på europæisk niveau. Der forekommer – sagt med det samme – ingen 'Rare' ynglefugle i Danmark. SPEC 3 omfatter arter, hvis globale population ikke er koncentreret i Europa, men som derudover opfylder samme kriterier som SPEC 2. Øvrige arter rubriceres som 'NON-SPEC'.

Listen over samtlige 541 arter og deres klassificering i SPEC-grupper fremgår af et bilag til publikationen, mens værket's hovedindhold er en systematisk gennemgang af forekomsterne af SPEC-arter i hvert enkelt af de 50 europæiske lande (hvor både Grønland, Færøerne og Gibraltar har fået egne opslag). Status for både ynglende og overvintrende SPEC-arter gennemgås, og samtidig vurderes deres nationale udviklingstendens siden 2000 (og underligt nok ikke 2001, som ellers er startåret i kriteriet for 'Depleted').

I Danmark er 36 % af ynglefuglearterne SPEC-arter

Om Danmark fremgår det, at vi huser 191 regelmæssigt ynglende fuglearter, af hvilke de 69 (eller 36 %) er SPEC-arter, og angiveligt 36 overvintrende SPEC-arter, hvoraf dog kun de 17 nævnes. De væsentlige bestande af såvel ynglende som overvintrende Ederfugle (globalt klassificeret som NT) og Toppet Skallesluger (i Europa klassificeret som NT) fremhæves, og det anføres, at vi om vinteren huser 8-14 % af den europæiske bestand af Rødstrubet Lom, Troldand og Bjergand. Og så fremhæves det som nævnt, at 9 % af Europas samlede sølvmågebestand yngler hos os.

Af de 69 SPEC-arter, der ifølge BLI yngler regelmæssigt i Danmark, er 10 klassificeret som SPEC 1-arter, nemlig ud over de nævnte arter Ederfugl, Strandskade, Vibe og Engpiber også Taffeland, Turteldue, Storspove, Stor Kobbersnepe, Alk og Rød Glente. Hertil kunne man – alt efter definitionen på 'regelmæssigt ynglefugl' – også lægge Nordisk Lappedykker, Tredækker (figurerer fortsat på den officielle danske rødliste, godt nok som RE)

og Vindrossel, der alle tre figurerer på verdensrødlisten (og dermed automatisk er SPEC 1-arter), men de regnes ikke som regelmæssige danske ynglefugle i publikationen.

Der er otte SPEC 1-arter, der gæster os som træk- og vintergæster. Ud over de allerede nævnte arter Ederfugl, Taffeland og Strandskade er det Havlit, Fløjlsand, Storspove, Lille Kobbersnepe og Islandsk Ryle. Læseren må her kigge forgæves efter Lysbuget Knortegås, der ellers turde være Danmarks ansvarsart nr. 1, hvad angår træk- og vintergæster. Det skyldes den svaghed ved systemet, at det baserer sig på Europa- og verdensrødlisterne, som ikke sonderer mellem racer, men alene ser på artsniveau – dvs. ser Lys- og Mørkbuget Knortegås under ét, og Knortegåsen som sådan anses ikke for truet, hverken på europæisk eller verdensniveau. Tilsvarende sondres heller ikke mellem fx Blåhals og Sydlig Blåhals.

Ud over de i alt 18 SPEC 1-arter er der registreret 16 SPEC 2-arter og 43 SPEC 3-arter som ynglefugle og yderligere ni SPEC 3-arter som træk- og vintergæster. De 69 i Danmark regelmæssigt ynglende SPEC-arter – samt yderligere syv, der er klassificeret som SPEC-arter, men ikke regnes som regelmæssigt ynglende – er oplistet systematisk i det digitale Appendiks 1 med angivelse af SPEC-status samt status på europæisk og dansk plan – sidstnævnt indikeret også ved bestandsudvikling i procent siden 2000. Derudover er anført, hvorvidt arterne også figurerer på andre lister (nemlig den danske rødliste, Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I, EU-27-rødlisten, den europæiske rødliste og/eller verdensrødlisten). 54 af SPEC-arterne forekommer således også på andre lister. Af de 22 SPEC-arter, der ikke er dækket af andre lister, er der 16 arter – heraf 10 med forekomst i landbrugslandet – der er gået tilbage med > 20 % i Danmark siden 2000, og som derfor fordrer speciel forvaltningsmæssig opmærksomhed (to af dem, nemlig Rødben og Fyrremejse, optræder dog også på EU-27-rødlisten, der som nævnt imidlertid ikke tillægges betydning i BLI-publikationen).

SPEC-arterne skal i forvaltningsperspektiv ses sammen med 'listerarter'

I forvaltningsperspektiv udgør BLI-publikationen som nævnt en sand øjenåbner, men ud over at tage vare på de 69 plus måske yderligere syv ynglende og 17 trækende og overvintrende SPEC-arter, påhviler det også myndigheder og andre at tage hensyn til yderligere 51 'listerarter' – dvs. arter opført på diverse beskyttelseslister – som ikke figurerer på SPEC-listen.

Der er naturligvis et stort sammenfald mellem de forskellige lister, og DOFs naturpolitiske udvalg har forsøgt at gøre det mere overskueligt, hvad det er for i alt 105 i Danmark ynglende (eller nyligt forsvundne) listearter,

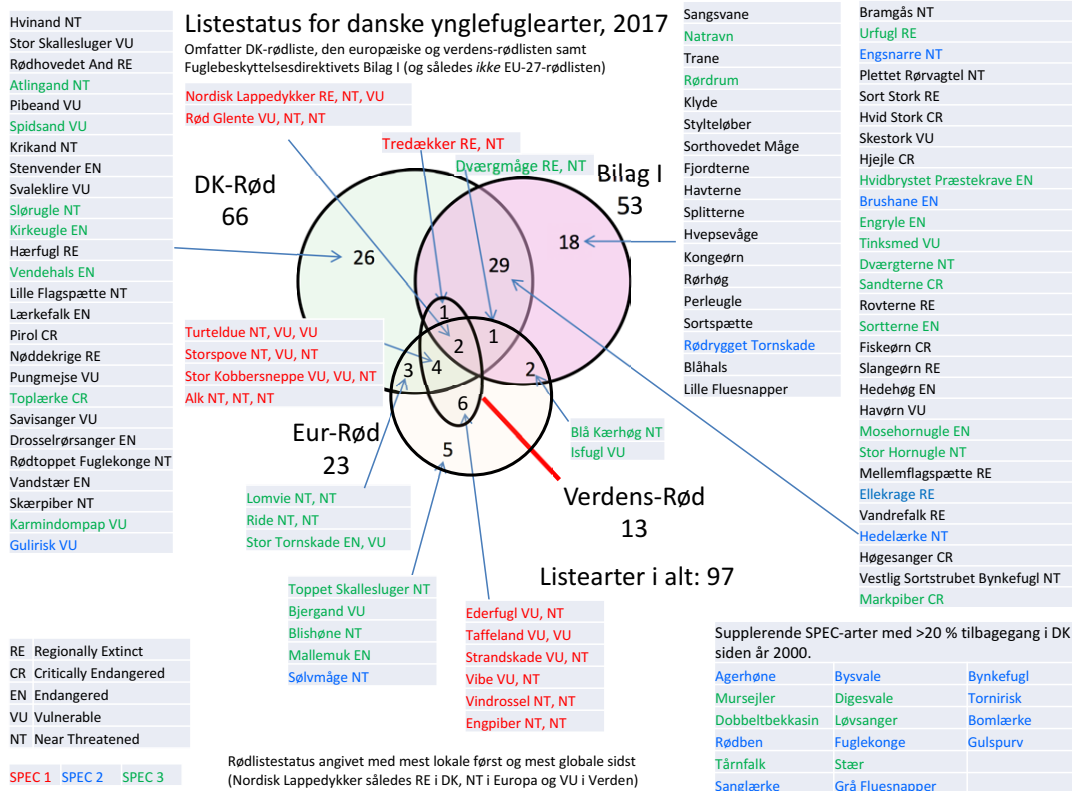

Fig. 1. Oversigt over 97 i Danmark ynglende eller nyligt forsvundne 'listearter' og deres fordeling på hhv. den danske rødliste, Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I, den europæiske rødliste og IUCN's verdens-rødliste med farvekoder for SPEC-tilhørsforhold. I nederste højre hjørne er indsat en boks med de 16 i Danmark forekommende SPEC-arter, der ikke forekommer på de andre lister, men hvis bestande er gået > 20 % tilbage siden 2000. For referencer henvises til det digitale Appendiks 1.

Ederfugl – en SPEC 1-art, der står på verdens-rødlisten som NT, dvs. næsten truet, og på den europæiske rødliste som VU, dvs. sårbar. BLI fremhæver Danmark for vores betydelige bestande af såvel ynglende som overvintrene Ederfugle, idet vi med 23 000 par huser ca. 3 % af den samlede europæiske ynglebestand. Dvs. i høj grad en art, der kræver forvaltningsmæssig opmærksomhed. Foto: Erik Biering.

vi i dagligdagen skal have særligt blik for. Hertil er så nu kommet SPEC-arterne.

I det digitale Appendiks 2 gives således en oversigt over samtlige de 105 danske ynglefuglearter, der figurerer på en eller flere beskyttelseslister (DK-Rød, EU-27-Rød, Europa- og Verdens Rød samt Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I) samt deres SPEC-status. Og på Fig. 1 gives en grafisk fremstilling af 97 listearters fordeling på hhv. den danske, den europæiske og verdens-rødlisten samt Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I (dvs. eksklusive EU-27-rødlisten), og med farvekoder deres SPEC-status. Derudover er i en lille boks opført de 16 danske SPEC-arter, der ikke optræder på disse lister, men som er gået tilbage med > 20 % siden 2000.

Figuren intenderer dermed at illustrere samtlige de ynglefuglearter, der bør have bevågenhed i forvaltningen af vores naturressourcer, og hvis forekomster ikke mindst DOFs lokalafdelinger derfor bør skabe sig overblik over – i oplagt forlængelse af Atlas III-projektet. Kendskabet til forekomsterne af liste- og SPEC-arter kan afslører vigtige hot-spots, som bør finde vej til Det Grønne Danmarkskort, der just nu skal indarbejdes i Kom-

muneplanerne. Figuren kan også hjælpe til prioritering af indsatsen. Giv således 1.-prioritet til 'de røde' (SPEC 1-arterne) og dernæst de øvrige, listede SPEC-arter og rødlistede arter med højt trusselsbillede (RE, CR og EN).

Den store overvægt af landbrugsarter i 'bobler-gruppen' kalder samtidig på en mere målrettet forskning i årsagerne til deres tilbagegang – og initiativer til at vende denne. Det underbygges af, at fire ud af de 13 danske arter på verdens-rødlisten også er mere eller mindre knyttet til landbrugslandet, eller i hvert fald afhængige af en hvis landbrugsmæssig udnyttelse, såsom græsning og høslæt.

*Henrik Wejdling
medlem af DOFs Hovedbestyrelse
og naturpolitiske udvalg*

BirdLife International 2017: European birds of conservation concern: populations, trends and national responsibilities. – BirdLife International <http://www.birdlife.org/europe-and-central-asia/news/hot-press-european-birds-conservation-concern>

Appendiks 1: <http://dof.dk/doft/2017/3.appendiks1>
Appendiks 2: <http://dof.dk/doft/2017/3.appendiks2>

Anmeldelser

Illustrated Checklist of the Birds of the World 2

Josep del Hoyo & Nigel J. Collar. Bind 2, Passerines, 1013 sider, rigt illustreret, indb. ISBN-13: 978-84-96553-98-9. Lynx Edicions, 2016. Pris kr. 1595 i Naturbutikken.

Bird 1 af dette værk blev anmeldt i DOFT bd. 109, 2016, side 39. Med udgivelsen af bind 2 har man nu et tobindsværk med illustrationer, udbredelseskort og en kort præsentation af alle verdens fuglearter. Med en samlet vægt på kun 8,5 kg er det et godt alternativ for dem, der ikke har hyldplads (eller økonomi) til forlaget Lynx' gigantiske 17 bindes 'håndbog' over verdens fugle. De to bind, der er udarbejdet gennem et tæt samarbejde mellem forlaget og BirdLife International, har en koncentreret version eller resumé, hvor alle verdens fuglearter præsenteres med en ganske kort tekst og med håndbogens fantastiske farveillustrationer og udbredelseskort.

Værket er i samme store format (31 × 24,5 cm) som 'håndbogen', lækkert og overskueligt serveret. Systematikken, det vil sige rækkefølgen af grupper og arter, er opdateret, så den (i modsætning til 'håndbogen') følger den nyeste DNA-baserede systematik. Første bind blev indledt med en grundig diskussion af artsbegrebet og baggrunden for, at de bredt definerede biologiske arter til stadighed splittes op i nye arter. Bind 2, som omfatter de godt 6000 arter af spurvefugle, har en mere kortfattet indledning, som begrundet det ambitiøse mål, at man med nogle nye og klare kriterier ville forsøge at løse alle problemer med afgrænsning af, hvilke arter man skulle regne med i forhold til at etablere en global rødliste over truede arter.

For at nå dette mål har man fulgt et klart defineret scoringsystem baseret på graden af forskellighed i mål, farver, fjerdragtmønstre, stemmer og økologi, kort sagt alle de faktorer, som formodes at have indflydelse på, hvorvidt fugle fra forskellige bestande vil parre sig med hinanden. Udgangspunktet har været at benytte en metodik, som sikrer, at kriterierne for et phylogenetisk artsbegreb (det vil sige, at bestandene er klart diagnosticerbare og gensidigt monophyletiske) også er i overensstemmelse med den grad af forskellighed, som må forventes under det biologiske artsbegreb. Det har krævet en stor arbejdsindsats at evaluere mange tusinde arter, bl.a. ved at én person, Nigel Collar, har gennemgået nogle af verdens største museumssamlinger for at fastslå hvilke fuglebestande, som kunne diagnosticeres efter de opstillede kriterier. Det giver stor troværdighed, at alle arter er blevet vurderet af den samme person. I tillæg til dette har man lyttet til lydoptagelser og betragtet fotomateriale og videofilm. Alene for spurvefuglene blev der oprettet 584 nye arter i forhold til 'håndbogen'. Halvdelen af disse artssplit kan tilskrives bogens medarbejdere og især Nigel Collar, men resten bygger på forslag i forskellige forskningsartikler. Verdenslisten af fuglearter nærmer sig nu 11 000 arter.

Desværre har bogens team haft svært ved at forholde sig til den DNA-baserede forskning, hvor de åbenbart er blevet forvirret over det forhold, at nogle arter er genetisk ret heterogene. Det ligger i evolutionens natur, at arter opstår gennem en gradvis proces, hvor hybridisering spiller en vis rolle, og hvor genetisk variation kan ophobes over hundredtusinder af år i nogle